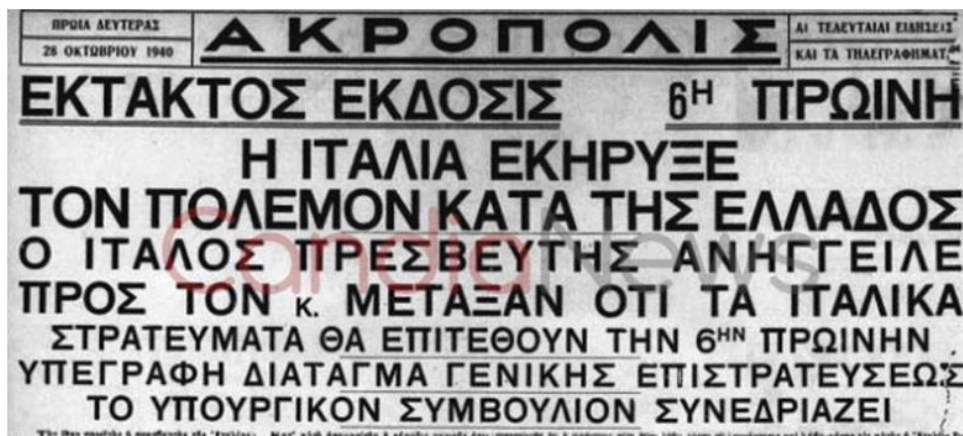

(γράφει ο Μάριος Α. Μπίκας)

**Πρωία Δευτέρας
28 Οκτωβρίου 1940**

Η Θεσπρωτία την 28^η Οκτωβρίου 1940, το ΟΧΙ των Ελλήνων

Στις 28 Οκτωβρίου 1940, ημέρα Δευτέρα και ώρα 05.30 πρωινή, η φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι, σύμμαχος του Χίτλερ της Γερμανίας, κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας. Κήρυξε τον πόλεμο, επειδή ο Πρωθυπουργός της Ελλάδος απάντησε **ΟΧΙ** στις κατακτητικές της απαιτήσεις.

Μικρή ιστορική επισκόπηση

Α΄ Ευρώπη

Το 1936 η Γερμανία του Χίτλερ συμμαχεί με την Ιταλία του Μουσολίνι.

Το Μάρτιο του 1938 η Γερμανία ενώνεται με την Αυστρία,

Το 1939 η Γερμανία προσαρτεί εδάφη της Τσεχοσλοβακίας και επιτυγχάνει τη διάλυσή της.

Τον Απρίλιο του 1939 η Ιταλία καταλαμβάνει την Αλβανία και **το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους** η Γερμανία την Πολωνία.

Τον Απρίλιο του 1940 η Γερμανία καταλαμβάνει τη Δανία και τη Νορβηγία και στη συνέχεια το Βέλγιο, την Ολλανδία και εισέρχεται στο Παρίσι.

Β΄. Ελλάδα

Πρωθυπουργός της Ελλάδας την εποχή αυτή ήταν ο Ιωάννης Μεταξάς, που είχε αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας με πραξικόπημα στις 04.08.1936

Το 1939-1940 η ελληνική κυβέρνηση εξόρισε στα νησιά του Αιγαίου, Χίο, Μυτιλήνη και Κρήτη, πολλούς μάχιμους Μουσουλμάνους Τσάμη-δες, εξαιτίας της εχθρικής τους στάσης απέναντι στην Ελλάδα.

Την 15η Αυγούστου 1940, οι Ιταλοί τορπίλισαν στο λιμάνι της Τήνου το ελληνικό πολεμικό πλοίο **Έλλη**.

Η κήρυξη του πολέμου - η Κατάσταση στη Θεσπρωτία

Την 03.00 πρωινή της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 ο ιταλός πρέσβης στη Ελλάδα Grazzi επιδίδει στον πρόεδρο της Ελληνικής κυβέρνησης Μεταξά τελεσίγραφο της κυβέρνησής του.

Την 05.30 πρωινή της ίδιας ημερομηνίας η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας προσβάλλοντας τα σύνορά της με την Αλβανία.

Την 28^η Οκτωβρίου η ιταλική αεροπορία βομβάρδισε την παραμεθόριο περιοχή της Θεσπρωτίας χωρίς να σημειωθούν θύματα (;).

Ιταλικά στρατεύματα συνεπικουρούμενα από τρία αλβανικά τάγματα, με εθελοντές Αλβανούς και Αλβανοτσάμηδες, εισβάλουν στη Θεσπρωτία από τη Σαγιάδα και τα ελληνικά φυλάκια βόρεια των Φιλιατών. Αρχηγοί των Αλβανικών ταγμάτων ήταν Αλβανοτσάμηδες. Ανάμεσά τους ήταν και ο Γιασίν Σαντήκ, πρώην πρόεδρος του Μαργαριτιού.

Ο ελληνικός στρατός, βάση σχεδίου, υποχωρεί και οχυρώνεται στο Καναλάκι.

Ο άμαχος χριστιανικός πληθυσμός κυρίως των Φιλιατών, της Ηγουμενίτσας και του Μαργαριτιού εγκατέλειψε τις οικίες του, ακολουθώντας το ελληνικό στρατό. Τις εγκαταλελειμμένες οικίες λεηλατούσαν και πυρπολούσαν οι Αλβανοτσάμηδες.

29.10.1940 διεξάγεται στην περιοχή βάλτου του Ραγίου η πρώτη μάχη ανάμεσα σε ομάδα ανίχνευσης των Ιταλών - Αλβανοτσάμηδων και των Ελλήνων της Ηγουμενίτσας. Κατά τη διάρκεια της μάχης αυτής εφονεύθη Ιταλός αξιωματικός και πνίγηκαν τέσσερις (4) Ιταλοί στρατιώτες.

06.11.1940 ο ιταλικός στρατός μαζί με τα τάγματα Αλβανών εισήλθαν στην άδεια από πληθυσμό Ηγουμενίτσα, συλλαμβάνοντας τους **Χρήστο Πιτούλη, Χρήστο Τσώνη και Βασίλειο Πιτούλη**, τους οποίους θεώρησαν υπεύθυνους για το θάνατο του Ιταλού αξιωματικού στο Βάλτο Ραγίου. Τους συλληφθέντες, αφού πέρασαν από στρατοδικείο, τους δύο πρώτους καταδίκασαν σε θάνατο, ενώ τον τρίτο σε εξορία στην Ιταλία. (βλ. λεπτομέρειες πιο κάτω μαρτυρία Ι.

Τις επόμενες ημέρες οι Ιταλοί διατάσσουν γενική επιστράτευση των Αλβανοτσάμηδων της Θεσπρωτίας.

07.11.1940 λεηλατούν και πυρπολούν Πλαταριά, Σύβοτα και Πέρδικα.

08.11.1940 :

α. Καταλαμβάνουν το εγκαταλειμμένο από τους χριστιανούς Μαργαρίτι.

β. Συνοδεία Αλβανοτσάμηδων, καταγόμενων από το Ζερβοχώρι εισήλθαν στο χωριό Δράγανη (σήμερα Αμπελιά).

γ. Τις βραδινές ώρες, ομάδα από Ιταλούς στρατιώτες και Αλβανοτσάμηδες εισήλθεν στην Παραμυθιά πυρπολώντας τα καταστήματα που βρίσκονταν μπροστά και απέναντι από το φούρνο του Λάμπρου Μίχου. Το μέρος αυτό σήμερα έχει διαμορφωθεί σε πλατεία και ονομάζεται « Πλατεία Μιχαήλ Παραμυθιώτη » (Βλ. λεπτομέρειες π.κ. μαρτυρία Κων. Ν. Καλύβα).

Έτσι, τα ιταλικά στρατεύματα μαζί με τάγματα εθελοντών Αλβανών και Αλβανοτσάμηδων, δεν κατόρθωσαν να προχωρήσουν πέραν του Μαργαριτιού και, περί τα μέσα του Νοεμβρίου 1940 μετά από σκληρές μάχες με τον ελληνικό στρατό, εγκατέλειψαν τη Θεσπρωτία καταφεύγοντας στην Αλβανία.

Γραπτές μαρτυρίες

- **Ιωάννου Αρχιμανδρίτου :** « Τσάμηδες της Θεσπρωτίας, Γεωργιάδης, σελ. 50-55 :

« Τα πρώτα εισελθόντα εχθρικά τμήματα εις Ηγουμενίτσα ήσαν Αλβανικά τάγματα, τα οποία, αφού ελεηλάτησαν την πόλιν, την παρέδωσαν ακολούθως εις τας φλόγας. Εκ των πρώτων συλλη-φθέντων Χριστιανών, τη υποδείξει των Τουρκοτσάμηδων, ήσαν οι Χρήστος Πιτούλης, Βασίλειος Πιτούλης και Χρήστος Τσώνης. ...

Δια τους τρεις λοιπόν αυτούς συνεκροτήθη Ιταλικό στρατοδικείο εις Γραικοχώριον. Κατά των κατηγορουμένων όμως υπό των Τσάμηδων δεν υπήρχον αποδείξεις, δικαιολογούσαι την ποινήν του θανάτου. Τότε ενεφανίσθη εις το Στρατοδικείο ο Μαζάρ Ντίνο, όστις ενυπογράφως εβεβαίωσεν ότι ο Χρήστος Πιτούλης ήτο αρχηγός των ελευθεροσκοπευτών (αρχηγός ανταρτών), και υπεύθυνος δια τον φόνον του Ιταλού αξιωματικού της Ιταλικής περιπόλου ....

Κατόπιν τούτου οι δύο ατυχείς, Χρ. Πιτούλης και Χρ. Τσώνης εξετελέσθησαν υπό των Ιταλών, δύο ημέρας προ της οπισθοχω-ρήσεως των εξ Ηγ/τσης, εις θέση « Μόλιζα » εντός της Ηγουμενίτσας πλησίον του σημερινού Ξενοδοχείου του κ. Θεολόγη. ... »

- **Βασίλη Κραψίτη :**

α. : « Η ιστορία του Μαργαριτιού », Αθήνα 1992, σελ. 101 :

« ... Στην από 29.10.1940, βάσει σχεδίου σύμπτυξη του ελληνικού στρατού, τα Αλβανικά τάγματα τα οποία κατά τ' ανωτέρω ακολουθούσαν και μουσουλμάνοι Τσάμηδες που προήλασαν με τα Ιταλικά στρατεύματα, λεηλάτησαν τα εγκα-ταλειμμένα σπίτια των Ελλήνων χριστιανών και πυρπόλησαν την Ηγουμενίτσα, όπου και εξετέλεσαν δύο προκρίτους (σ.σ. Το Χρήστο Πιτούλη και Χρήστο Τσώνη). Την 8.11.1940 κυρίεψαν το Μαργαρίτι, το οποίο είχε εγκαταλειφθεί από το σύνολο σχεδόν του χριστιανικού του πληθυσμού και αμέσως προωθή-θηκε σ' αυτό τμήμα ιππικού με πυροβόλα ... »

β. (του ιδίου) « Ιστορική αλήθεια για τους μουσουλμάνους Τσάμηδες », Αθήνα, 1992, σελ. 96-97 :

« ... το δε πρωί της 08.11.1940 κυρίεψαν το Μαργαρίτι, ενώ μικρή δύναμη στρατιωτών Ιταλών κατευθυνόμενη από ληστο-συμμορίες μουσουλμάνων καταγόμενων από το χωριό Ζερ-βοχώρι της Παραμυθιάς με αρχηγούς τους Μελέκ Σιάνη και Μεϊντή Χότζια, έφτασαν στο χωριό Δράγανη (σήμ. Αμπελιά). Κατά την ώρα 8 εσπερινή της ίδιας μέρας, αναγνωριστικό τους τμήμα 80 ανδρών, Ιταλών και Μουσουλμάνων των δυνάμεών τους εισήλθε στην πόλη της Παραμυθιάς. Τούτους υποδέχτηκαν ως ελευθερωτές, οι μουσουλμάνοι της πόλεως με επί κεφαλής τον Μουφτή Παραμυθιάς Χασάν Αβδουλά, τους εναγκαλίστηκαν και ενθουσιαστικά τέλεσαν στον κεντρικό τζαμί της αγοράς, δέηση στο Θεό υπέρ των ιταλικών δυνάμεων. Με υποδείξεις των μουσουλμάνων, επί κεφαλής των οποίων είχε οριστεί κύριος πολιτοφύλακας ο Σιέφης (Εσφρέν Ντίνος), οι Ιταλοί στρατιώτες πυρπόλησαν το ιδιοκτησίας Αριάδνης χήρας Βασιλ. Ρίγγα και Άννας Βασιλ. Ρίγγα κεντρικόν οικοδομικό τετράγωνο στου οποίου τα υπόγεια ο ελληνικός στρατός είχε αποθηκεύσει πυρομαχικά και άλλον οπλισμό. Λόγω της γενναίας τοπικής άμυνας που αναπτύχθηκε από τμήματα του ελληνικού στρατού και ενόπλους πολίτες της Παραμυθιάς και των γύρω χωριών της, η ιταλική στρατιωτική δύναμη με συνοδούς μουσουλμάνους συμπύχτηκε στο Μαργαρίτι, όπου βρίσκονταν η κύρια δύναμή της.

... Τελικά, οι ιταλικές δυνάμεις με τα ακολουθούντα αυτές δύο αλβανικά τάγματα, καταδιωκόμενες από τις ενισχυμένες ελλη-νικές δυνάμεις από της 14.11.1940, αναγκάστηκαν, ύστερα από σκληρές μάχες, να υποχωρήσουν και τελικά την 28.11.1940 να διαφύγουν στο αλβανικό έδαφος. Τούτους ακολούθησαν θεληματικά και αρκετοί μουσουλμάνοι Θεσπρωτοί (Τσάμηδες).

- **Γιώργου Μαργαρίτη** : « Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες », Αθήνα 2005, σελ. 145, 146 :

« ... Οι φασίστες παράγοντες των Τιράνων, και κυρίως ο περίφημος Τζιακομόνι, ουσιαστικοί διοικητές της Αλβανίας, υιοθέτησαν τις ιδέες του αλβανικού εθνικισμού περί της « Μεγάλης Αλβανίας » και τις

χρησιμοποίησαν ως αιχμή του δόρατος των ιταλικών πιέσεων ενάντια στα γειτονικά βαλκανικά κράτη, την Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα. Το ζήτημα των Τσάμηδων απέκτησε, έτσι, νέες διαστάσεις. ...

Σελ. 149 . Η άφιξη στην Τσαμουριά, λίγο μετά την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, των ιταλικών στρατευμάτων, συνοδευόμενων από μονάδες Αλβανών εθελοντών, στις οποίες πλειοψηφούσαν οι Τσάμηδες, προκάλεσε νέες ανατροπές. Πολλοί πρόσφυγες ή φυγάδες από την περιοχή επέστρεψαν στον τόπο τους, διψώντας σε πολλές περιπτώσεις για αντεκδίκηση ή έστω διεκδικώντας τα όσα είχαν χάσει. Ο Θρίαμβός τους υπήρξε όμως βραχύβιος. Στα μέσα Νοεμβρίου του 1940 οι Ιταλοί υποχώρησαν και μαζί τους οι Τσάμηδες εθελοντές και όσοι είχαν εκτεθεί ιδιαίτερα στην υποδοχή των τελευταίων...» .

Προφορικές μαρτυρίες

(Οι παρακάτω προφορικές μαρτυρίες είναι διασκευασμένες κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην αλλοιώνεται το πραγματικό τους νόημα)

- Ευάγγελος Μπακαγιάννης (Μαργαρίτι), συνταξιούχος ιπτάμενος μηχανικός :

« ...Το Νοέμβρη του 1940, όταν ο ελληνικός στρατός οπισθοχώρησε, βάση σχεδίου, εξαιτίας της ιταλικής επίθεσης, ο Γασίν Σαντήκ, πρώην πρόεδρος του Μαργαριτιού, ήρθε στο Μαργαρίτι με τη στολή του Ταγματάρχη, ως αρχηγός αλβανικού τάγματος.

Τις μέρες αυτές οι Χριστιανοί του Μαργαριτιού και των γύρω χωριών εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και μετέβηκαν άλλοι στην Πάργα και άλλοι στα ενδότερα της χώρας. Η οικογένειά μου πρώτα μεταφέρθηκε στην Πάργα και ύστερα στους Παζούς».

- Δημήτρης Μάτης (Μαργαρίτι) :

« Με την κήρυξη του Πολέμου στις 28 Οκτωβρίου 1940, ιταλικά αεροπλάνα πέταζαν πάνω από το Μαργαρίτι. Επειδή κοντά στο Τζαμί των Αλβανοτσάμηδων είδαν μερικούς χωρικούς που με τα άλογά τους πήγαιναν ελιές στο λιοτριβειό για να τις βγάλουν λάδι, και τους νόμισαν για Ελληνικό στρατό, άρχισαν να βομβαρδίζουν. Από το βομβαρδισμό αυτόν σκοτώθηκαν δύο Έλληνες στρατιώτες και μία Ελληνίδα. Τον ένα μάλιστα στρατιώτη τον βρήκε ο παππούς μου σκοτωμένο μέσα σε κάτι σύρματα, επειδή εκεί τον είχαν πετάξει τα αέρια της βόμβας. Την ώρα που έπεσαν οι βόμβες το Τζαμί ήταν γεμάτο με Αλβανοτσάμηδες που προσεύχονταν στον Αλλάχ για τον ερχομό των Ιταλών στο Μαργαρίτι. Αν μια βόμβα είχε πέσει στο Τζαμί, θα θρηνούσαμε με βεβαιότητα πολλά θύματα.

Τις μέρες αυτές πολλοί Χριστιανοί του Μαργαριτιού, επειδή φοβήθηκαν τον ερχομό των Αλβανοτσάμηδων, εγκατέλειψαν τα σπίτια τους. Η

οικογένειά μου πήγε στο Αγρίνιο, όπου εκεί ζούσε ο αδερφός του πατέρα μου, ενώ άλλες στην Πάργα και σε χωριά της Πρέβεζας.

Ο ελληνικός στρατός ήταν στρατοπεδευμένος έξω από το Μαργαρίτι. Στο Μαργαρίτι οι Ιταλοί με τους Αλβανοτσάμηδες έμειναν μόνο λίγες μέρες, επειδή δέχτηκαν την επίθεση του Ελληνικού στρατού ».

- Κωνσταντίνος Ν. Καλύβας (Παραμυθιά), ιδιωτικό Γραφείο

« Στις 08.11.1940 βραδινές ώρες ήρθε στην Παραμυθιά μια ομάδα από Ιταλούς στρατιώτες και Αλβανοτσάμηδες. Αμέσως έβαλαν φωτιά στο οικοδομικό συγκρότημα που υπήρχε τότε απέναντι από το φούρνο του Λάμπρο – Μίχου. Ανάμεσα στα πυρποληθέντα μαγαζιά ήταν το καφεζαχαροπλαστέιο του Σωτήρη Κουτούπη και το ραφείο του πατέρα μου, του Νικόλα Καλύβα. Ή πυρπόληση έγινε, επειδή στο υπόγειο του καφεζαχα-ροπλαστέιου υπήρχαν μάσκες του ελληνικού στρατού. Και τούτο, όπως αποδείχθη, γνώριζαν οι Αλβανοτσάμηδες.

Την ίδια ώρα, επειδή άρχισαν να πέφτουν πυροβολισμοί από το Τσιέπι του Καλύβα και τα άλλα γύρω από την Παραμυθιά φυλάκια, οι Ιταλοί με τους Αλβανοτσάμηδες φοβήθηκαν και έφυγαν για την Μαζαρακιά ».

- Η Κωνσταντώ Κόκκορη - Καράμπελα (Παραμυθιά)

« Στις 28 Οκτωβρίου 1940 που οι Ιταλοί μάς κήρυξαν τον πόλεμο από την Αλβανία, η μάνα μας δεν είχε ακόμα σαραντίσει στο μικρό μας αδερφό το Μιχάλη. Νύχτα, φορτωμένη τη σαρμανίτσα γεμάτη με μικροπράγματα και κρατώντας στην αγκαλιά της φασκισμένο το Μιχαλή, ανηφορήσαμε για το Λευτροχώρι. Εκεί δε βρήκαμε κανέναν. Κατεβαίνοντας στο Πλάτανο συναντήσαμε τον παππού μας το Γκέλη Γώγο και τη Χρηστο – Ντίνοβα, αδερφή της μάνας μας. Όλοι μαζί πήγαμε στη Σαλονίκη. Στο χωριό Σαλονίκη μάθαμε ότι ένα βράδυ ήρθαν οι Ιταλοί στην Παραμυθιά και κάψανε το καφενείο του Σωτήρη Κουτούπη, που ήταν απέναντι από το φούρνο του Λάμπρο – Μίχου »

- Αρσένιος Μαραζόπουλος (Ζερβοχώρι Παραμυθιάς)

« Με την κήρυξη του πολέμου του 1940 κυκλοφόρησαν φήμες ότι έρχονται οι Ιταλοί με τους Αλβανοτσάμηδες. Από το χωριό μας έχει πάει στην Αλβανία ένας Αλβανοτσάμης, που όπως άκουσα αργότερα, ήρθε τις μέρες αυτές στη Θεσπρωτία μαζί με πολλούς άλλους συμπατριώτες του. Οι χωριανοί μας από το φόβο αυτόν πήραν από τα σπίτια τους ό,τι πράγματα μπορούσαν και ανέβηκαν στις γκράβες (σπηλιές) του Κορύλα. Μαζί μας, μάλιστα, ήρθε και ο Χότζιας, επειδή δεν ήθελε να τα χαλάσει με τους Χριστιανούς.

Πάντως, αυτές τις ημέρες, δηλαδή Νοέμβριο του 1940, στο χωριό μας δεν ήρθαν Ιταλοί στρατιώτες με Αλβανοτσάμηδες ».